

Mladen Uhlík
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani;
ZRC SAZU,
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
Mladen.Uhlik@ff.uni-lj.si

Slavistična revija 773/2 (2025): 255–276
UDK 811.163.6'367.627:811.161.1:811.163.42'28
DOI 10.57589/srl.v73i2.4243
Tip 1.01

Andreja Žele
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani;
ZRC SAZU,
Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša
andreja.zele@ff.uni-lj.si

Zgradbe z zbirno-ločilnimi števnikami v slovenščini: sopostavitev s štokavščino in ruščino

Prispevek obravnava količinske zveze z zbirno-ločilnimi števnikami, npr. *troje vrat*, *troja vrata*. Opozarja na posebnosti rabe tovrstnih števnikov v slovenščini in jih kontrastivno sopostavlja s podobnimi količinskimi izrazi v štokavščini in ruščini. Obravnavane so oblikoskladenjske posebnosti zvez z zbirno-ločilnimi števnikami in vprašanje družljivosti samostalnikov, ki se v teh zvezah uporabljajo.

Ključne besede: števnik, količinske zveze, zbirno-ločilni števnik, ujemanje, samomnožinski samostalniki, slovenščina, štokavščina, ruščina

Constructions with Collective Numerals in Slovene: A Contrastive Analysis with Štokavian and Russian

The article examines quantitative phrases with collective numerals, such as slvn. *troje vrat* 'three doors' and *troja vrata* 'three types of doors.' It highlights the distinctive characteristics of the utilization of such numerals in Slovene and compares them with analogous quantitative expressions in Štokavian and Russian. The analysis emphasizes the morphosyntactical features of the constructions and the issue of collocability of the nouns employed in these constructions.

Keywords: numerals, quantifier phrase, collective numerals, agreement, pluralia tantum nouns, Slovene, Štokavian, Russian

0 Uvod

V prispevku¹ obravnavamo količinske zgradbe z zbirno-ločilnimi števnikami, kot sta slvn. *troje vrat* in slvn. *troja vrata*.² Kljub temu, da gre za dve različni zgradbi, ujemalno zvezo *troja vrata* in neujemalno zvezo *troje vrat*, za količinski del v teh zgradbah uporabljamo poenoteno poimenovanje »zbirno-ločilni števnik« (ang. collective

¹ Članek je nastal v okviru programa P6-0038 Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije. Avtorja se posebej zahvaljujeta Mislavu Beniću, Jeleni Budimirović Miličević in Mihailu Saenku za komentarje v zvezi s štokavskim in ruskim gradivom.

² Iz obravnave vedoma izključujemo količinski izraz *oboje*, ki v nasprotju z *dvoje*, *troje* v slovenščini nima ustreznice pri glavnih števnikih.

numerals, rušč. собирательные числительные ali собирательно-разделительные числительные). Slovenske količinske zveze so obravnavane kontrastivno s podobnimi količinskimi zvezami v ruščini in štokavščini.³

Z vidika števnikov se slovanski jeziki najbolj razlikujejo prav v rabi zbirno-ločilnih števnikov (Suprun 1969: 39). Zbirno-ločilni števniki tako kot glavni števniki določajo količino, vendar pa imajo dodatne oblikovnoskladenjske posebnosti in različne dodatne pomene, ki jih glavni števniki ne izražajo. Zaradi bolj specializirane vloge se zbirno-ločilni števniki uporabljajo redkeje kot glavni števniki. V nasprotju z glavnimi in vrstilnimi števniki zbirno-ločilni števniki ne morejo označevati vseh količin in so zato leksikalno omejeni: najpogosteje se uporabljajo kot števniki za količine od 2 do 7 ali 10 (Suprun 1969) in zelo redko pri sestavljenih števnikih. V nasprotju z glavnimi števniki zbirno-ločilni števniki navezujejo zgolj na količino konkretnih enot, tj. nimajo absolutne samostojne rabe v smislu navadnega štetja 1, 2, 3 ipd.

V posamostaljeni rabi, npr. *dvoje*, označujejo količino štete vsebine, bitij ali predmetov.

Zbirno-ločilni števniki se od glavnih števnikov razlikujejo po tem, da se uporabljajo zgolj z določenimi tipi samostalnikov, v tem se tu obravnavani jeziki razlikujejo (v nadaljevanju).

Z razvojnega vidika je A. E. Suprun menil, da je bila prvotna vloga zbirno-ločilnih števnikov štetje enot posamezne celote ali skupine (v nasprotju z glavnimi števniki, ki posamezne enote samo štejejo). Ta vloga štetja znotraj skupine se je ohranila tudi v nekaterih današnjih slovanskih jezikih, npr. v količinskih zvezah kot je slvn. *dvoje ljudi*, rušč. *две детей* 'dva otroka' ne gre zgolj za preštevaje ljudi, ampak tudi za informacijo o specifični količinski sestavi določene skupine (prim. Derwojedowa V tisku).

Suprun je menil, da je do nadaljnjega razvoja rabe zbirno-ločilnih števnikov prišlo zaradi štetja samomnožinskih samostalnikov. Ob samomnožinskih samostalnikih se namreč pri 2 niso mogle uporabljati dvojinske oblike števnikov, pač pa zgolj oblika **dvoyb* (Suprun 1969), kar je vplivalo na rabo tudi drugih zbirno-ločilnih števnikov. Ob samomnožinskih samostalnikih zbirno-ločilni števniki niso več izražali specifične sestave določene skupine enot, ampak so podobno kot glavni števniki šteli posamezne enote. Ta raba se je ohranila v vseh obravnavanih jezikih, slvn. *dvoje vrat*, štok. *dvoja vrata*, rušč. *два дня* 'dva dneva'. S to količinsko rabo so razvojno povezane druge rabe, npr. ko obravnavani števniki štejejo pare ali skupine parnih predmetov, npr. slvn. *dvoje nogavic*, štok. *dvoje čarape*. V slovenščini pa se pojavlja še ena raba, ko zbirno-ločilni števniki označujejo število vrst štete vsebine, npr. slvn. *dvoje nogavice*, kar drugi obravnavani jeziki izražajo najpogosteje opisno štok. *dvije vrste čarapa*,

³ Štokavščino tukaj razumemo kot nadsistem, ki vključuje bosanski, črnogorski, hrvaški in srbski standard. Posebej opozarjamo na primere, ko v teh jezikih prihaja do razlik v rabi obravnavanih števnikov.

rušč. *два вида носков* ali v nekaterih zvezah s števniki pridevniki tipa štok. *dvojak*, trojak, rušč. *двакий, тройкий*.⁴

1.1 Zbirno-ločilni števniki se glede na izrazno obliko uporabljajo v dveh različnih zgradbah: v vseh treh jezikih je najpogostejša **neujemalna zgradba**, pri kateri imenovalniško-tožilniški srednjepolski obliki števnik sledi šteta samostalniška vsebina v rodilniku množine (1):⁵

- (1)
slvn. *troje ljudi*
štok. *troje ljudi*
rušč. *трие людей*

Pri tej zgradbi se v ruščini ujemalno sklonsko razmerje vzpostavlja v stranskih sklonih, npr. *троех людей, троим людям* (podrobneje v nadaljevanju).

V slovenščini in štokavščini pa se uporablja tudi **ujemalna zgradba**, ko se tudi v imenovalniku števnik in samostalnik ujemata v spolu in sklonu (2):

- (2)
slvn. *dvoje nogavice* 'dva para nogavic; dve vrsti nogavic'
štok. *dvoje čarape* 'dva para nogavic'

Štokavska ujemalna zgradba označuje število parov nogavic, slovenska raba pa lahko izraža dva pomena: ali število parov ali število vrst/tipov (o tem v nadaljevanju).⁶

V nadaljevanju bomo opozorili na posebnosti rabe zbirno-ločilnih števnikov v slovenščini, štokavščini in ruščini.

2 Zbirno-ločilni števniki v obravnavanih jezikih

Nadaljnja podpoglavja prinašajo opise posebnosti rabe zbirno-ločilnih števnikov v južnoslovanskih jezikih in v ruščini. V južnoslovanskem prostoru sta izbrana slovenščina in štokavski jeziki, ker se v makedonščini in bolgarščini zbirno-ločilni števniki ne uporabljajo (Suprun 1969: 38).

⁴ Podobno kot Suprun tudi B. Comrie (1992: 808) opozarja, da so se zbirno-ločilni števniki v baltoslovanskih jezikih uporabljali za štetje enot znotraj skupin, npr. *dvoje ljudi*, ob samomnožinskih samostalnikih, npr. *dvoje vrat*, in da so štetli vrste ali tipe, npr. slvn. *dvoji ljudje*. Dodaja pa da so se zbirno-ločilni števniki nekoč uporabljali tudi za štetje kratnosti (ang. »n-folds«), kjer so jih potem izpodrinile izpeljanke oz. množilni števniki tipa *dvojen*.

⁵ Slovenski zgledi v prispevku so vzeti iz korpusa Gigafida 2.0, štokavski pa iz spletnih korpusov hrWaC in srWaC. Ruske zglede in njihove prevodne ustreznice navajamo po korpusu Национальный корпус русского языка (v nadaljevanju НКРЯ).

⁶ Ujemalne količinske zgradbe so se v ruščini uporabljale do 19. stol., in sicer podobno kot v sodobnih štokavskih jezikih: v zvezah s samomnožinskimi samostalniki, npr. *трии сутку* 'tri dni', ali ob samostalnikih, ki so označevali število parov parnih predmetov, npr. *двои canoe* 'dva para škornjev'.

2.1 Slovenščina

Skupina števnikov, ki jih v tem prispevku opredeljujemo kot zbirno-ločilne števnike, je na kratko predstavljena v sodobnih slovnicaх slovenščine: *Slovenska slovnica* (1956), *Slovenska slovnica* (Toporišič 2000) in v angleščini napisana slovnica *Slovene: A Comprehensive Grammar* (Herrity 2016). V naštetih slovenskih virih so zbirno-ločilni števniki obravnavani kot »ločilni števniki«, medtem ko P. Herrity razlikuje med »zbirnimi števniki«, npr. *troje vrat*, in »vrstno-ločilnimi števniki«, npr. *troja vrata*.

V tem prispevku oba tipa števnikov obravnavamo kot zbirno-ločilne števnike. Mednje vključujemo skupino števnikov z imenovalniškimi oblikami *dvoj -a -e*, *troj -a -e*, od 4 naprej pa so tvorjeni z *-er-*, npr. *četr -a, -o*; *peter -a, -o*, itd. Korpusno gradivo (Gigafida 2.0) najpogosteje izkazuje rabo *dvoj-* in *troj-*. Pojavitve pri števniki do 13 presegajo deset pojavnic. Od 20 naprej pa se pojavljajo izključno desetiški števniki, npr. *dvajseter-*, *trideseter-*. Raba sestavljenih števnikov, ki imajo v zapisu na zadnjem mestu števeke od 1 do 9, ni značilna, npr. neustrezno *23 *trindvajsetero*.

V slovenščini so zbirno-ločilni števniki najpogosteje rabljeni v **neujemalnih zgradbah**, npr. *dvoje vrat*, *dvoje hlač*. Neujemalnost je značilna za števnike od *dvoje* naprej, npr. *ene hlače* (ujemalna zgradba) nasproti *dvoje hlač* (neujemalna zgradba).

V zvezah od *dvoje* naprej je količinska zveza sestavljena iz edninske srednjespolske oblike števnik, ki zahteva rodilniško množinsko obliko samostalnika (3).

(3)

slvn. *troje vrat* (sr. sp.), *troje vrst* (ž. sp.), *troje otrok* (m. sp.)

Kot je razvidno iz (3), je v neujemalnih zgradbah oblika števnik srednjespolska ne glede na spol samostalnika, ki izraža število vsebine. Neujemalne zgradbe tipa *troje vrat* se uporabljajo v imenovalniku in tožilniku. V vseh drugih sklonih pa jih nadomeščajo količinske zveze z glavnimi števnik v ujemalnih oblikah, npr. *dveh_{GEN} vrat*, *dvem_{DAT} vratom* itd.

V tovrstnih zgradbah se šteje količina samomnožinskih samostalnikov, npr. *troje vrat*, *dvoje hlač*, lahko se uporabljajo tudi pri parnih organih, npr. *dvoje oči*, *dvoje rok*.

Posebnost slovenščine pa je, da se zbirno-ločilni števniki uporabljajo tudi ob troštevilkah samostalnikov za neživo vsebino, npr. *dvoje vprašanj*, *troje vrst*, in sicer zlasti za izražanje raznovrstnosti. V slovenščini prevladujejo zveze, v katerih šteta vsebina izraža nežive udeležence, izjemi sta zvezi *dvoje/troje otrok* in *dvoje/troje ljudi*, ki pa v rabi nista prav pogosti.

V slovenščini se zbirno-ločilni števniki uporabljajo v **ujemalnih zgradbah**, ko se števniki ujema s samostalniškim jedrom (4).

(4)

slvn. *dvoji otroci* (m. sp.), *dvoje vrste* (ž. sp.), *dvoja vprašanja* (sr. sp.)

Ta zgradba je v nasprotju z neujemalno zgradbo sklonljiva v obeh sestavinah zveze, števniki in samostalniški, ki sta v ujemalnem razmerju, npr. *dvoji*_{NOM} *otroci*, *dvojih*_{GEN} *otrok*, *dvojim*_{DAT} *otrokom*, *dvoje*_{ACC} *otrok*, *pri dvojih*_{LOC} *otrocih*, *z dvoji*_{INS} *otroki*.

Ujemalna zgradba izhodiščno ne označuje količine enot, temveč število različnih vrst, tipov ali kategorij (5, 6). Pri tovrstnih primerih so zbirno-ločilni števniki pomensko primerljivi z zvezami glavnega števnik in klasifikacijskih samostalnikov, kot sta *vrsta* ali *tip* (o tem gl. Toporišič 2000; Uhlik, Žele 2024a).

(5)

slvn. *Postregli smo z dvojim mesom*, *govedino in teletino*.

(6)

slvn. *Na dvorišču so dvoji otroci*, *naši in sosedovi*. (SSKJ2)

Iz zgornjega lahko povzamemo, da imajo zbirno-ločilni števniki lahko tudi ločilno vlogo, in prav po tem se slovenščina razlikuje od sodobnih štokavskih jezikov in ruščine. P. Herrity je sicer poskušal pomensko razlikovati med neujemalnimi zgradbami z »zbirnimi števnik«, npr. *dvoje vrat*, in ujemalnimi zgradbami z »vrstno-ločilnimi števnik«, npr. *dvoja vrata*. Vendar naj poudarimo, da izrazno ločevanje med ujemalno in neujemalno zgradbo v sodobni rabi ni dosledno pomensko razločevalno. Pomensko sta zgradbi delno prekrivni, ker v sodobni rabi tudi neujemalne zgradbe, tipa *dvoje vrat*, poleg štetja količine lahko izražajo število vrst ali kategorij. Glede na ugotovljeno, smo se odločili, da oba tipa števnikov obravnavamo pod poimenovanjem »zbirno-ločilni števniki«.

V slovenščini se števniki, kot so *dvoje*, *troje*, *četvero*, lahko uporabljajo posamostaljeno brez izražene štete vsebine, ki najpogosteje označuje nežive nanosnike (7), kot so *stvar*, *reč*, *stran*, in redkeje žive udeležence, zlasti v prislovnodoločilni vlogi (8).

(7)

slvn. *Opozoril je na dvoje*.

(8)

slvn. *V dvoje je lepše*.

Posebna oblika posamostaljene rabe je iz zbirno-ločilnega števnik izpeljan samostalnik s priponskim obrazilom *-ica*, npr. *dvojica*, *trojica*, *četverica* itd. Izštevniška samostalniška izpeljanka je v slovenščini rabljena za skupino oseb, ne glede na spol, npr. *dvojica* lahko označuje tako mešan par (9) kot par istega spola (10).⁷

⁷ Naj omenimo, da se v češčini izštevniški samostalniki na *-ice* uporabljajo zgolj za skupine oseb, ki niso spolsko diferencirane, kar pomeni, da so dopustne vse kombinacije glede na spol (iz ustnega posveta s prof. dr. Petro Stankovsko).

(9)

slvn. [...] *po vrnitvi s prve plovbe v Ameriko ga je sprejela španska kraljevska dvojica Ferdinand in Izabela.*

(10)

slvn. *Slovenska ženska teniška dvojica Tina K. in Katarina S. sta včeraj izpadli v četrtfinalu.*

SSKJ navaja tudi rabo izštevniških samostalnikov za označevanje dveh neživih enot, npr. *dvojica topov, dvojica oči*. Ta raba za neživo v sodobnem jeziku očitno usiha.

Tudi druge izštevniške samostalniške izpeljave na *-ica*, npr. *deseterica*, lahko označuje skupino ljudi ne glede na spol (11, 12, 13) ali skupine neživih predmetov (14).

(11)

slvn. *Želim, da bi se Iva vrnila med deseterico najboljših teniških igralk na svetu.*

(12)

slvn. *Lani sta bila med deseterico dva slovenska orla.*

(13)

slvn. *V MasterChefu ostaja še deseterica najboljših.*

(14)

slvn. *Takratni ameriški predsednik John F. Kennedy je enega od Flemingovih romanov uvrstil v deseterico svojih najljubših romanov/deseterico najljubših knjig.*

2.2 Štokavščina

Večina slovnice štokavskih jezikov in študij (o tem glej Stefanović 2019), ki obravnavajo števnike, zbirno-ločilne števnike razvrščajo v dva tipa števnikov: zbirne števnike (»zbirni brojevi«), kot je *dvoje* v zgradbah (15, 16) in števniske pridevnike (»brojevni prid(j)evi«) v ujemalnih zgradbah tipa (17).

(15)

štok. *dvoje d(j)ece* 'dva otroka'

(16)

štok. *nas dvoje* 'midva, naju'

(17)

štok. *dvoje rukavice* 'dva para rokavic'

Kot bo pokazano v nadaljevanju, razlika med zbirnimi števnikami in števniskimi pridevniki ni samo na skladenjsko-izrazni ravni, temveč tudi v specializirani besednozvezni rabi ob določenih tipih samostalnikov.

2.2.1 Zbirni števnik

Vsi zbirni števnik so edninske oblike izključno srednjega spola, npr. *dvoje, troje, četvero/čtetvoro, petero/petoro, šestero/šestoro* itd.⁸

Pri teh oblikah sta najpogostejše rabljeni imenovalniška in tožilniška oblika, drugi skloni se v količinskih zvezah s samostalniki redko uporabljajo. Sklonljive oblike se uporabljajo predvsem v posamostaljeni rabi.⁹

Pri zbirnih števnikih je najpogostejše rabljena imenovalniško-tožilniška oblika, drugi skloni so redko v rabi. Sklonljive oblike se pojavljajo v posamostaljeni rabi, v predložnih zvezah pa prevladuje raba tožilniške oblike.

Zbirni števnik se lahko v štokavščini uporabljajo ob osebnih zaimkih, pri čemer je v tej zgradbi izhodiščna imenovalniška oblika sestavljena iz roditeljskega zaimka in števnik (18, 19), npr. *nas dvoje* (o posebnostih te zgradbe glej v nadaljevanju).

(18)

štok. *Ne mora cijela država patiti zato što **vama dvoma** ide loše.*

‘Ni treba, da cela država trpi, ker vama gre slabo.’

(19)

štok. *Šaptali smo **o nama dvoma**, o zanimacijama, poslu, nesretnim ljubavima, interesima.*

‘Šepetala sva o naju, o ukvarjanjih, poslu, nesrečnih ljubeznih, interesih.’

Z vidika pomenske družljivosti v štokavskih zgradbah z zbirnimi števnik prevladujejo občnoimenski samostalniki ali posamostaljeni pridevniki, ki označujejo skupine oseb različnih spolov (20) ali neopredeljenega spola (21).

(20)

štok. *Zaklada Marko Brkić iz Zagreba dodijelila je [...] **dvije** stipendije za **dvoje naših studenata** i to Ivana Bogdanovića i Ivanu Mitar.*

‘Sklad Marko Brkić iz Zagreba je [...] podelil štipendiji za **dva naša študenta**, in sicer Ivanu Bogdanoviću in Ivani Mitar.’

(21)

štok. *Stol za **dvoje**. ‘Miza za **dve osebi**.’*

⁸ Oblike na *-ero* prevladujejo v zahodni štokavščini (v bosanskem in hrvaškem standardu), medtem ko se oblike na *-oro* pogostejše pojavljajo v vzhodni štokavščini (v srbskem standardu).

⁹ V slovnica se pojavljajo različne oblike stranskih sklonov, npr. *Gramatika hrvatskoga književnog jezika* (Barić, Lončarić idr. 1990: 60) navaja kar 4 različne oblike *dvojega, dvojeg, dvojga, dvoga, dvog*, za dajalnik, mestnik in orodnik pa navaja skupnih 6 oblik: *dvojemu, dvojem, dvom, dvome, dvojima, dvojim, dvoma*. V šolski slovnici hrvaščine *Hrvatska školska gramatika* je opis enostavnejši, za roditeljske je navedena samo obliko *dvoje*, medtem ko se za dajalnik, mestnik in orodnik navajajo 4 skupne oblike *dvojim, dvojima, dvom, dvoma*. A. Stefanović (2017) navaja, da se sklonljive oblike pojavljajo samo pri števniki *dvoje* (po njegovih podatkih najpogostejše v dajalniku), pri drugih števnikih pa se sklanjanje opušča.

Poleg označevanja števila oseb v spolsko mešanih skupinah ali skupinah neopredeljenega spola je raba zbirnih števnikov v štokavščini značilna tudi za količinske zveze s t. i. skupnimi oz. zbirnimi imeni, ki označujejo skupine oseb, npr. *d(j)eca* 'otroci', *braća* 'bratje', *unučad* 'vnuki', ki so v štokavščini edninsko sklonljiva. V slovenskih ustreznicaх so, kot bo pokazano v analizi, namesto zbirno-ločilnih v rabi glavni števniki.

(22)

štok. *Petar je bio najstariji od četvero braće.*

'Peter je bil najstarejši od štirih bratov.'

(23)

štok. *Nevenka Bečić ima 55 godina, udana je i ima troje djece i dvoje unučadi.*

'Nevenka Bečić je stara 55 let, je poročena in ima tri otroke in dva vnuka.'

Primerjalno s slovenščino, in še posebej z ruščino, ima štokavščina pri tvorjenju in rabi zbirnih števnikov bolj omejen leksikalni nabor. To posebej velja za količinske zveze s samostalnikom *ljudi*, ki je nadomestna množinska oblika za *čov(j)ek*, in za zveze z drugimi samostalniki, ko zbirni števniki označuje, da gre za spolsko mešane skupine ali skupine, pri katerih je spol oseb neznan ali zabrisan. V tovrstnih primerih so v štokavščini v rabi sestavljeni števniki, in sicer najpogosteje tisti, ki imajo na zadnjem mestu zbirne števnike *dvoje*, *troje* in *četvero*. To za slovenščini ni značilno, zato je v slovenskem prevodu (24, 25) v količinski zvezi glavni števniki.

(24)

štok. *Na najokrutniji način ubijeno je pedeset dvoje ljudi.*

'Na najokrutnejši način je bilo ubitih dvainpetdeset ljudi.'

(25)

štok. *Trideset troje planinara sretno se vrátilo s planinarenja po Durmitoru.*

'Triintrideset planincev se je srečno vrnilo s planinarjenja po Durmitorju.'

Poleg človeških udeležencev so zbirni samostalniki v štokavščini v rabi tudi pri količinskih zvezah s samostalniki, ki označujejo skupine živalskih mladičev, s pripon-skima obraziloma *-ad* in *-ić*, pri katerih spol ni pomemben (26). V teh zvezah so zbirni števniki v rabi s števniki *dvoje*, *troje*, *četvero* in s sestavljenimi števniki, ki vključujejo omenjene na zadnjem mestu, npr. *dvadeset dvoje teladi*. Pri drugih količinah pa so zbirni števniki zamenljivi z glavnimi števniki, npr. *pet teladi* in *petero teladi*.

(26)

štok. *Neki dan mi je nastradalo dvoje teladi, dvije koze i jedan junac.*

'Nekaj dni nazaj so mi poginili dva telička, dve kozi in en junec.'

Kot kažejo zgledi (20–26), je raba zbirnih števnikov v štokavščini povezana s številom članov v skupinah živih udeležencev, zlasti spolnomešanih.

Kot je bilo ponazorjeno v zgledih (16, 18, 19), je za štokavske jezike značilna posebna zgradba, npr. *nas dvoje*, ki deluje kot večbesedna leksemska enota, sestavljena iz osebnega zaimka in zbirnega števnikar za izražanje količine oseb.

Pomembno je vedeti, da ima v imenovalniku ta zgradba roditeljsko obliko zaimka, npr. *nas v nas dvoje* 'midva'.

V stranskih sklonih se zveza lahko uporablja kot enota, ki ima z izjemo dajalnika povsod isto obliko, npr. *nas dvoje* (27). Lahko pa se sklanja tako, da ima v dajalniku, mestniku in orodniku ujemalno zvezo *nama dvoma* (28).

(27) štok.

NOM	nas dvoje 'midva'
GEN	nas dvoje 'naju'
DAT	nama dvoma 'nama'
ACC	nas dvoje 'naju'
LOC	o nas dvoje 'o naju'
INS	s nas dvoje 'z nama'

(28) štok.

NOM	nas dvoje 'midva'
GEN	nas dvoje 'naju'
DAT	nama dvoma 'nama'
ACC	nas dvoje 'naju'
LOC	o nama dvoma 'o naju'
INS	s nama dvoma 'z nama'

Ta zgradba se najpogosteje uporablja za količinsko označevanje v skupinah oseb različnega spola. V slovenskem prevodu (30) je zaradi sistemske dvojine raba števnikar odvečna.

(29)

štok. *Nas troje imali smo ovih dana pune roke posla.*

'Mi trije smo imeli polne roke dela.'

(30)

štok. *Volim razgovarati s vama dvoma/s vas dvoje.*

'Rad se pogovarjam z vama.'

Marginalno se neujemalne zgradbe z zbirnimi števnikar pojavljajo tudi pri štetju samomnožinskih samostalnikov ali predmetov, ki so sestavljeni iz dveh delov, npr. *dvoje vrata*, *dvoje pantalona*. Količina teh samostalnikov se v štokavščini navadno izraža z ujemalnimi zgradbami s t. i. števniškimi pridevniki, npr. *dvoja vrata*, *dvoje pantalone*.

2.2.2 Števniki pridevniki

V sodobnih štokavskih jeziki se oblike števnih pridevnikov, ki so v količinskih zvezah ujemalni prilastki, uporabljajo samo v množini, in za vse tri spole, npr. *jedni, jedne, jedna, dvoji, dvoje, dvoja, troji, troje, troja*. Od 4 naprej se v teh zgradbah besedna podstava obrazili z -or-, npr. *čtvori, četvore, četvora, petori, petore, petora* itd.

Normativni priročniki navajajo, da se tovrstni števniki sklanjajo kot množinske oblike pridevnikov (31) tj. spolske oblike se razlikujejo samo pri imenovalniku in tožilniku, v dajalniku, mestniku in orodniku pa so iste oblike.

(31)

štok.

NOM	dvoji, dvoje, dvoja
GEN	dvojih
DAT	dvojim
ACC	dvoje, dvoje, dvoja
LOC	dvojim
INS	dvojim

Stranske oblike se redko uporabljajo razen pri *jedni, jedne, jedna*. Pri drugih števnikih pa se najpogosteje uporabljajo imenovalniško-tožilniške oblike, npr. *dvoji_{NOM} / dvoje_{ACC}, dvoje_{NOM=ACC}, dvoja_{NOM=ACC}, troji_{NOM} / troje_{ACC}, troje_{NOM=ACC}, troja_{NOM=ACC}*¹⁰.

Raba števnih pridevnikov je v količinskih zvezah zelo omejena glede na pomensko družljivost. Uporabljajo se predvsem v količinskih zvezah z naslednjimi tipi samostalnikov: s samomnožinskimi samostalniki (32) in s samostalniki, ki označujejo parne predmete torej za štetje parov (33).

(32)

štok. *dvoja vrata* (sr. sp.), *dvoje novine* (ž. sp.), *dvoja kola* (sr. sp.) = pluralia tantum

(33)

štok. *dvoje skije* (ž. sp.) 'dva para smuči'

Pri samostalniki za parne predmete prihaja do pomenske razlike med zgradbo s števnim pridevnikom in zgradbo z glavnim števnikom: števniki pridevnik šteje pare, glavni pa enote (34).

¹⁰ V hrvaškem korpusu hrWaC se v stranskih sklonih pri *dvoje* in *troje* uporabljajo predvsem zveze s samostalniki *vrata*, npr. *Cijena modela s trojim vratima je 9400 eura, dok verzija s istim motorom i paketom opreme, ali petorim vratima, košta 9790 eura*. V srbskem korpusu je srWaC je raba v stranskih sklonih izredno redka.

(34) štok. *dvoje rukavice* 'dva para rokavic' nasproti *dvije rukavice* 'dve rokavici'

Raba števnških pridevnikov je v moškem spolu zelo redka, ker je pri samomnožinskih samostalnikih ali samostalnikih za parne predmete moški spol zelo redek.

Števnški pridevniki se v nasprotju z zbirnimi števnikmi ne uporabljajo posamostaljeno.¹¹ Posamostaljena raba je namreč v štokavščini značilna zlasti za zbirne števnikme, ki označujejo količino oseb. Zgradbe s števnškimi pridevniki se praviloma ne uporabljajo pri štetju oseb, kar pomeni, da za njih ni značilna posamostaljena raba.

Če povzamemo, raba zbirnih števnkov in števnških pridevnikov se v štokavščini ne kaže samo na skladijski ravni oz. samo pri razlikovanju med neujemalno (zbirni števnikmi) in ujemalno zgradbo (števnški pridevniki), temveč tudi na ravni pomenske družljivosti. Zbirni števnikmi se najpogosteje uporabljajo pri štetju količine v skupini oseb mešanega ali neopredeljenega spola, medtem ko se števnški pridevniki uporabljajo pri štetju neživih samomnožinskih in parnih samostalnikov.

2.2.3 Števnški samostalniki na *-ica*

Pri štetju živih udeležencev je v štokavskih jezikih pogosta raba samostalnikov, ki so tvorjeni iz zbirnih števnkov in imajo priponsko obrazilo *-ica*. Razlikovati je treba med samostalniki na *-ica*, ki so tvorjeni iz zbirnih števnkov, npr. *dvojica*, *trojica*, *črtvorica*, *petorica* in samostalniško izpeljavo na *-ica* iz glavnih števnkov, npr. *jedinica*, *dvica*, *trica*, *petica*. Izpeljanke iz glavnih števnkov na *-ica* so v rabi kot števkke, ki ne štejejo, ampak najpogosteje zgolj označujejo vrednost,¹² npr. štok. *Sjedi, čista petica*. 'Sedi, čista petka.', medtem ko števnške izpeljanke iz zbirnih števnkov na *-ica* označujejo število oseb, izključno moškega spola.

(35)

štok. *Župa sada osim dvojice svećenika ima i jednu časnu sestru.*
'Župnija ima zdaj poleg dveh duhovnikov tudi eno redovnico.'

(36)

štok. *Nakon davanja izjave odveli su nas u prostoriju i postrojili petoricu policajaca.*
'Po podajanju izjave so nas odpeljali v prostor in postavili v vrsto pet policistov.'

Opazno je, da so v slovenskih prevodih zgledov (35) in (36) v količinskih zvezah v rabi glavni števnikmi. Štokavski števnški samostalniki na *-ica* pa imajo podobne skladijske vloge kot zbirni števnikmi: ali kot jedro količinske zveze z rodilniškim določilom (35, 36) ali pa so uporabljeni posamostaljeno (37) oz. v zvezah z osebnim

¹¹ Edina raba pri kateri se opuša samostalniško jedro, je pri elipsi, npr. štok. *Ana ima dvoje škare, a ja jedne* 'Ana ima dvoje škarij, jaz pa ene'.

¹² Izštevnške izpeljanke na *-ica*, ki označujejo vrednost, so v štokavskih jezikih včasih konkurenčne z izpeljankami iz zbirnih števnkov na *-ka*, npr. *dvica* vs. *dvojka*; *trica* vs. *trojka*. Obliki *petica* in *petorka* se pomensko razlikujeta: prva označuje vrednost ali redkeje količino neživega, *petica* čevapa, medtem ko *petorka* označuje skupino, sestavljeno iz pet članov.

zaimkom (38); kot je bilo rečeno so v nasprotju z zbirnimi števnikmi specializirani za skupine zgolj moškega spola.

(37)

štok. **Petorica** moraju odraditi kaznu zbog trećeg kartona u nizu.

‘Petorka mora odslužiti kazen zaradi tretjega zapovrstnega rumenega kartona.’

(38)

štok. *Putovali smo autom, **nas petorica**, i nismo naišli na probleme.*

‘Nas peterica je potovala z avtom in nismo imeli težav.’

Ko gre za izražanje števila v skupini moških oseb, so količine zveze z *-ica* konkurenčne z zvezami z glavnimi števnikmi, npr. *dvojica prijatelja* vs. *dva prijatelja*. Vendar pa se pri rabi količinskih zvez z glavnimi števnikmi, večjimi od 5, kaže naslednja omejitev, ki kot posebnost vpliva na pogostejšo rabo količinskih zvez z *-ica*: v brezpredložnih količinskih zvezah se v dajalniku in orodniku ne uporabljajo količinske zveze z glavnimi števnikmi (39), ki so večji od 5 in nesklonljivi (Uhlik, Žele 2024b: 7). Če gre za skupino moških oseb, je to izvedljivo s pomočjo števnškega samostalnika na *-ica*, ki ima v nasprotju z glavnimi števnikmi, večjimi od 5, vse sklonljive oblike (40).

(39)

štok.

**Pišem pet muškaraca.* (neustrezna raba z brezpredložnim dajalnikom)

**Renata upravlja pet muškaraca.* (neustrezna raba z brezpredložnim orodnikom)

(40)

štok.

Pišem petorici muškaraca.

‘Pišem petim moškim.’

Renata upravlja petoricom muškaraca.

‘Renata manipulira s petimi moškimi.’

Če povzamemo, posebnost štokavščine je povezana s specializirano rabo števnikov znotraj količinskih zvez, raba zbirnega števnikma in števnškega samostalnika je povezana s spolsko sestavo skupine.

(41)

štok.

Zgradba	Spolska sestava
dva prijatelja/dvojica prijatelja	izključno moški
dv(ij)e prijateljice	izključno ženske
dvoje prijatelja	spolsko mešana ali neopredeljena skupina

Kot prikazuje razpredelnica (41), je raba glavnih števnikov značilna za izražanja števila udeležencev skupine, izključno ženskega spola. Pri skupinah z izključno moškimi udeleženci je možna raba glavnega števnikma: zveze z glavnimi števnikmi od 1 do 4 in samostalniki moškega spola, ki označujejo človeške udeležence, nedvoumno izražajo

moški spol, npr. *jedan prijatelj, dva/tri/četiri prijatelja*; v zgradbah z glavnimi števnikami od 5 pa moški spol ni več samoumeven, npr. *pet prijatelja* (lahko implicira tudi spolsko mešano skupino), medtem ko števniki samostalniki tipa *petorica* spet izražajo skupino oseb izključno moškega spola. Velja poudariti, da zbirni števnik lahko označujejo spolsko mešano skupino ali skupino neopredeljenega spola, npr. *petero prijatelja*.

2.3 Ruščina

V opisih sodobne ruščine je v rabi termin *собирательные числительные* oz. zbirni števnik, ker so tovrstni števnik izgubili ločevalni pomen in se danes najpogosteje uporabljajo za štetje oseb v skupinah (o pomenski družljivosti glej v nadaljevanju), npr. *двое парней* 'dva fanta'.

Zbirni števnik imajo v ruščini bodisi končnico *-e*, npr. *дво-е, тро-е*, bodisi *-o*, npr. *четыре-о, пять-о*.

V ruščini se zbirni števnik uporabljajo v naslednjih zgradbah:

- v količinskih zvezah s števnisko vsebino, ki označuje nežive predmete, izražene s samomnožinskimi samostalniki, npr. *двое суток* 'dva dneva', *двое ножиц* 'dvoje škarij';
- v količinskih zvezah s števnisko vsebino, ki označuje osebe. V to rabo v samostalniško izraženo število vsebino sodita nadomestni obliki *детей* in *людей*, npr. *двое детей* 'dva otroka', *трое людей* 'trije ljudje', in zveze s samostalniki, ki označujejo moške osebe, npr. *двое парней* 'dva fanta', *трое матросов* 'trije mornarji';
- v zgradbah z osebnim zaimkom, npr. *мы трое* 'mi trije';
- v posamostaljeni rabi, npr. *трое, четверо*, kjer posamostaljeni zbirni števnik označujejo število oseb, povezanih v skupino.

V količinskih zvezah s samostalniško število vsebino se pojavljata dva načina sklanjanja. Pri samomnožinskih samostalnikih, ki označujejo neživo, je zbirni števnik v imenovalniško-tožilniški obliki v vezavnem razmerju z roditeljsko obliko samostalnika; v stranskih sklonih pa prevladujejo ujemalne zveze z glavnimi števnikami, npr. *двое суток* 'dva dni' (42).

(42)
rušč.

Sklon	Oblika
NOM	двое суток vezava
GEN	двух суток ujemanje
DAT	двум суткам ujemanje
ACC	двое суток vezava
LOC	о двух сутках ujemanje
INS	с двумя сутками ujemanje

Pri samostalnikih, ki označujejo osebe, ima lahko zbirni števnik vse paradigemske oblike. V imenovalniško obliko je števnik v vezavnem razmerju z rodilniško obliko samostalnika, v vseh stranskih sklonih pa so oblike zbirnih števnikov s pridevniško množinskimi končnicami v ujemalnem razmerju s samostalniško šteto vsebino, npr. (43).

(43)
rušč.

Sklon	Oblika
NOM	двое детей vezava
GEN	двоих детей ujemanje
DAT	двоим детям ujemanje
ACC	двоих детей ujemanje
LOC	о двоих детях ujemanje
INS	с двоими детьми ujemanje

Glede tvorjenja in rabe zbirnih števnikov ima ruščina med obravnavanimi jeziki najbolj omejen leksikalni izbor. Tvorijo in uporabljajo se zbirni števniki od 2 do 10 (najpogosteje so v rabi od 2 do 7): *двое, трое, четверо, пятеро, шестеро, семеро*, redko *восемьро, девятеро, десятеро*. Pri vseh drugih zvezah so namesto njih v rabi glavni števniki.

Pri samostalnikih z nadomestno množinsko obliko, npr. *двое людей* 'dva človeka', *трое детей* 'trije otroci', količinske zveze označujejo skupine neopredeljenega spola, medtem ko se v zvezah z drugimi samostalniki, ki označujejo osebe, zbirni števniki najpogosteje uporabljajo za štetje oseb v skupinah moškega spola, npr. *четверо боевиков* 'štirje bojovníki', *трое жителей* 'trije prebivalci'. Pri skupinah oseb moškega spola je raba zbirnih števnikov konkurenčna z glavnimi števnikmi, npr. *двое мальчиков/два мальчика* 'dva dečka, dva fantka', *двое студентов/два студента* 'dva študenta'. Kot sta na podlagi korpusnega gradiva pokazali Dobrušina in Panteleeva (Добрушина, Пантелеева 2008), raba zbirnih števnikov prevladuje pri samostalnikih, ki so pogostejše v množinski rabi, npr. *двое солдат* 'dva vojaka', *двое парней* 'dva fanta'.¹³ Količinske zveze z zbirnimi števnikmi v nasprotju s tistimi z glavnimi števnikmi označujejo skupine z določenim številom oseb, in ne seštevka posameznih oseb.

Poleg štetja oseb v skupinah je raba zbirnih števnikov v ruščini povezana z označevanjem količine enot, ki se izražajo s samomnožinskimi samostalniki. Raba zbirnih

¹³ V primerih zvez s samostalniki z razmerijskim pomenom so zveze z zbirnimi in glavnimi števnikmi lahko pomenskorazločevalne, npr. *двое друзей* nasproti *два друга*, *двое соседей* nasproti *два соседа*. Raba zbirnega števnikla pri tovrstnih zvezah pomeni, da gre za dva prijatelja ali soseda nekega tretjega udeleženca (imetnika), npr. *У него двое друзей* 'Ima dva prijatelja'. Zgradba z glavnim števnikom pa dovoljuje tudi splošno vzajemno razmerje, brez dodatnega vključevanja imetnika, npr. *Два друга поехали в Одессу в гости* 'Prijatelja sta se odpravila na obisk v Odeso' (o tem glej tudi Сичинава 2012).

števnikov v neujemalnih zgradbah, ki se uporabljajo pri omenjenih samostalniki, se začne od 2:

(44)

rušč. *одни брюки* 'ene hlače', *двое брюк* 'dvoje hlač'

V zgradbah s števniki od 2 do 4 in samomnožinskimi samostalniki zbirni števniki niso zamenljivi z glavnimi števnik (45, 46), saj samomnožinski števnik nimajo posebnih pavkalnih oblik, ki jih v ruščini zahtevajo t. i. mali števnik (o malih števnikih in pavkalu v ruščini glej Uhlik, Žele 2023).

(45)

rušč. *двое/трое/четверо брюк* 'dvoje/troje/četvero hlač'

(46)

rušč. *двое/трое/четверо суток* 'dva dneva, trije/štirje dnevi'

Začeni s 5 oz. ob t. i. velikih števnikih, ki so v količinskih zvezah skladijska jedra, je v ruščini možno uporabiti tako zbirne kot glavne števnik (47, 48).

(47)

rušč. *пятеро, шестеро, семеро брюк* = *пять, шесть, семь брюк* 'pet, šest, sedem hlač'

(48)

rušč. *пятеро, шестеро, семеро суток* = *пять, шесть, семь суток* 'pet, šest, sedem dni'

Ruske zveze z zbirnimi števnik in samostalniki za parne predmete imajo lahko v ruščini dva pomena, npr. zveza *двое каноз* lahko pomeni a) 'dva para škornjev' ali b) 'dva škornja' (o tem gl. Zaliznjak 1964).

V ruščini se podobno kot v štokavščini zbirni števnik uporabljajo v ujemalnih zvezah z osebni zaimki, ko štejemo količino oseb izraženo z zaimkom. V slovenskih ustreznica (49) so prevodi z zgradbami z glavnimi števnik.

(49)

rušč.

Sklon	Oblika
NOM	мы трое, мы втроем 'mi trije'
GEN	нас троих 'nas treh'
DAT	нам троим 'nam trem'
ACC	нас троих 'nas tri'
LOC	о нас троих 'o nas treh'
INS	с нами троими 'z nami tremi'

Za ruščino razen redko rabljenih in zaznamovanih leksemov *двоица* in *троица* ni štetje oseb v skupinah s števniki samostalniki na *-ица*. Štetje oseb v skupni moškega spola, ki se v štokavščini izraža s števniki samostalniki, se v ruščini lahko izraža z glavnim števnikom (50) ali z zbirnim števnikom v posamostaljeni rabi (51).

(50)

štok. **Dvojica alkoholičara** iz štamparije otišla su po votku.

rušč. **Два алкоголика** метранпажа побежали за водкой.

slvn. **Dva stavca-alkoholika** sta stekla po vodko.

(51)

štok. *Sjeli smo na sofú. Pridružila su nam se dvojica.*

rušč. *Мы сели на диван. К нам присоединились двое.*

slvn. *Sedla sva na divan. Pridružila se nama je še dvojica.*

3 Razlike v rabi zbirno-ločilnih števnikov

V tem poglavju bodo izpostavljene najpomembnejše posebnosti rabe zbirno-ločilnih števnikov v slovenščini, štokavskih jeziki in ruščini. S tem bo predvsem opozorjeno na razlike najprej v slovenščini, potem še v štokavščini in ruščini.

3.1 Slovenščina pozna posebno rabo zbirno-ločilnih števnikov, ki označuje število vrst ali tipov, kar za štokavščino in ruščino ni značilno, zato so v štokavskih in ruskih prevodih slovenskega zgleda (52) glavni števniki.

(52)

slvn. *Moti pa me, da se uradno [...] govori o dvoji kulturi, o cerkveni in laični.*

rušč. *Мне не нравится то, что официально [...] говорят о двух культурах – церковной и светской.*

štok. *Smeta mi što se zvanično [...] govori o dvije kulture – crkvenoj i svjetovnoj.*

Nabor samostalnikov, ki se v leposlovju in korpusnem gradivu uporablja z zbirno-ločilnimi števnik, je širši kot v štokavščini in ruščini. Tako se v zbirno-ločilnih števnikih lahko uporabljajo tudi troštevniški samostalniki, ki označujejo neživo (53). Tovrstno rabo je večkrat možno zaslediti v slovenskem leposlovju, v splošnosporazumevalnem jeziku so pogostejše na tem mestu glavni števniki.

(53)

slvn. *Soba pa je bila majhna in skoro brez pohištva; durim nasproti je bilo dvoje oken z razbitimi šipami [...] ob eni steni zofa, pred njo miza in dvoje stolov.* (Ivan Cankar, *V temi*, НКРЯ)

rušč. *А комната была маленькая, почти пустая, против дверей - два разбитых окна, [...] у одной стены стоял диван, перед ним - стол и два стула.*

štok. *A soba je bila mala, gotovo prazna, nasuprot vratima - dva razbijena prozora, [...] uz jedan zid stajao je kauč, ispred njega - stol i dvije stolice.*

Posebnost slovenščine je, da pri parnih delih telesa zbirno-ločilni števniki *dvoje* lahko označuje seštevke dveh enot, in ne pomeni dveh parov, v štokavskih in ruskih prevodih (54) so v tem primeru v rabi izključno glavni števnik.

(54)

slvn. [...] *A ne vem, takrat nisem pomislil, da bi prišel v noči k njemu, a verjetno bi spet našel **dvoje nasmejanih oči**, ki so me čakale.* (Boris Pahor, *Nekropola*)

rušč. *He знаю, тогда мне не приходило в голову навесить его ночью, но, вероятно, я снова увидел бы **два насмешливых глаза**, поджидавших меня.*

štok. *Ne znam, tada mi nije palo na pamet posjetiti ga noću, ali vjerojatno bih opet vidio **dva nasmijana oka** koja su me čekala.*

V posamostaljeni rabi se v slovenščini zbirno-ločilni števnik uporablja tudi za označevanje neživega, ko gre za izpuščanje samostalnikov kot so *novica*, *reč*, *stvar*, *primer*, *možnost*. Tovrstna raba posamostaljenih zbirnih števnikov je v štokavščini zelo redka in zato zaznamovana, v ruščini pa je izključena.

(55)

slvn. [...] *ne razumem, kaj se je fantu zgodilo. Mogoče je samo **dvoje**. Da si je pri padcu zvil nogo ali [...] pa so ga ujeli volčjaki.* (Boris Pahor, *Nekropola*, HKPЯ)

rušč. [...] *я не понимаю, что случилось с парнем. Возможны только два варианта. Что он при падении подвернул ногу или [...] его схватили овчарки.*

štok. [...] *ne razumijem što se dogodilo s momkom. Moguće su samo dvije mogućnosti. Ili je pri padu izvrnuo nogu ili [...] su ga uhvatili vučjaci.*

3.2 Štokavščina v nasprotju s slovenščino ima pomensko bolj diferencirano rabo obravnavanih števnikov. Razlikovanje med števnik v neujemalnih in ujemalnih je povezano tudi z opozicijo med količinskimi zvezami za žive udeležence (zbirni števnik) in zvezami za samomnožinske ali parne predmete (števniki pridevniki). Zbirni števnik se veliko pogosteje kot v slovenščini uporablja za označevanje skupin oseb, pri čemer se raba specializira za skupine oseb različnih spolov ali neopredeljenega spola. Poleg tega se pogosteje kot v slovenščini zbirni števnik uporablja samostalniki, kot sta *d(j)eca* in *ljudi*. V zgledu (56) sta v slovenski in ruski prevod vključena glavna števnik, kljub temu da sta v obeh jezikih možni zvezi z zbirnim števnikom – rušč. *двое детей*, slvn. *dvoje otrok*; v ruščini in slovenščini omenjeni zvezi nista spolsko specializirani.

(56)

štok. *Dok nije »nešto« progovorilo iz vode i savetovalo Radu Neimaru da nađe **dvoje nejake djece, bliznadi, brata i sestru**, Stoju i Ostoju po imenu, i da ih uzida u srednje stubove mosta.* (Ivo Andrić, *Na Drini ćuprija*, HKPЯ)

slvn. *Tako vse dotlej, dokler ni nekaj spregovorilo iz vode in svetovalo Radu Neimaru, naj najde **dva maloletna otroka, dvojčka, brata in sestro**, ki jima je ime Stoja in Ostoja, in naj ju vzida v srednja dva stebra.*

rušč. *Так продолжалось до тех пор, пока Раде Строителю не был голос из воды и не дал ему совет сыскать **двух новорожденных близнецов, брата и сестру, Стою и Остою**, и замуровать их в средние опорные быки.*

V štokavščini se ujemalna zgradba uporablja za označevanje števila parov ali štete vsebine, izražene s samomnožinskimi samostalniki. V slovenskem prevodu (57) je zaradi hkratne uporabe dveh parov v rabi množilni števniki *dvojen*.

(57)

štok. *Hladno mi je pa nosim **dvoje čarape**.*

slvn. *Zebe me in nosim **dvojne nogavice**.*

rušč. *Мне холодно, поэтому я ношу **две пары носков**.*

3.3 Posebnost sodobne ruščine je, da, v nasprotju s slovenščino in štokavščino, v zvezah med zbirnim števnikom in šteto vsebino v imenovalniku pozna zgradbe, kjer je skladenjsko razmerje odvisno od posameznega sklona, in je zato lahko ujemalno (imenovalnik) ali neujemalno (stranski skloni).

Raba zgradb z zbirnimi števnikami je najpogostejša, kadar gre za skupine oseb izključno moškega spola (58).

(58)

rušč. *Лучшая часть народа – **двое молодых ученых** – скрылись в подполье.*

slvn. *Najboljši del naroda – **dva mlada znanstvenika** – se je skril v ilegalo.*

štok. *Nabolji dio naroda – **dva mlada naučnika** – sakrio se u ilegalu.*

Ruščina in štokavščina uporabljata zbirne števnik v zvezah z osebnimi zaimki, kar za slovenščino ni značilno.

Ruščina se razlikuje od slovenščine in štokavskih jezikov po tem, da se posamostaljena raba uporablja izključno za skupino oseb, najpogostejše moškega spola, in ne nežive predmete.

4 Sklep

V pomenski tabeli so predstavljeni osnovni primeri, ko v izbranih jezikih glavne števnik v količinskih zvezah lahko zamenjujejo zbirno-ločilni števnik. Pri tem so poudarjeni pomeni družljivih samostalnikov.

Če strnemo, se zbirno-ločilni števnik v slovenščini in štokavskih jezikih uporabljajo v neujemalnih in ujemalnih zgradbah, za ruščino je značilna zgradba, pri kateri je ujemalnost med števnikom in samostalnikom vezana na določen sklon.

Zgradba	Neujemalna zgradba	Ujemalna zgradba	Posamostaljena raba
Slovenščina	pluralia tantum, parni predmeti, parni organi, troštevski samostalniki, število vrst in tipov, kvantifikacija oseb neopredeljenega spola (redko)	število vrst in tipov	neživo in tudi človeško (pogosteje v prislovnodoločilni rabi)
Štokavščina	kvantifikacija oseb v skupinah mešanega ali neznanega spola, kvantifikacija v skupinah, izraženih s skupnimi imeni	pluralia tantum, število parov	človeško in redko neživo
Ruščina	kvantifikacija oseb v skupinah moškega ali neopredeljenega spola pluralia tantum, parni predmeti		človeško

V vseh izbranih jezikih se zbirno-ločilni števnik uporablja za izražanje količine ob samomnožinskih samostalnikih (pluralia tantum) in ob samostalnikih za parne predmete. Slovenščina izstopa po dodani rabi, ko se zbirno-ločilni števnik lahko uporablja za štetje parnih organov.

V vseh jezikih se zbirno-ločilni števnik uporablja za izražanje skupin oseb neopredeljenega spola, ta raba je najredkejša v slovenščini. Osnovna raba zbirno-ločilnih števnikov je v ruščini in štokavskih jezikih povezana z izražanjem števila oseb v spolsko specializiranih skupinah: v štokavščini gre za spolsko mešane skupine, v ruščini pa za skupine oseb moškega spola.

V slovenščini je najpogostejša raba zbirno-ločilnih števnikov povezana z neživimi predmeti. Posebnost slovenščine je tudi, da zbirno-ločilni števnik izražajo število vrst, tipov ali kategorij, ta pomen se izhodiščno izraža z ujemalno zgradbo, vendar v sodobni rabi tudi z neujemalno zgradbo.

VIRI IN LITERATURA

Korpus Gigafida 2.0. [Na spletu.](#)
 Korpus hrWaC v orodju NoSketch Engine. [Na spletu.](#)
 Korpus srWaC v orodju NoSketch Engine. [Na spletu.](#)
Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2. izdaja, 2014 (1970–1991). [Na spletu.](#)
 Национальный корпус русского языка. [Na spletu.](#)
 [Nacional'nyj korpus russkogo jazyka. [Na spletu.](#)]

- Eugenija BARIĆ, Mijo LONČARIĆ idr., 1990: *Gramatika hrvatskoga književnog jezika. Drugo izdanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bernard COMRIE, 1992: Balto-Slavonic. *Indo-European Numerals*. Ur. Jadranka Gvozdanović. De Gruyter Mouton (Volume 57). 717–883.
<https://doi.org/10.1515/9783110858464>.
- Magdalena DERWOJEDOWA, v tisku: Constructions with Numerals. *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics Online*. Ur. Marc L. Greenberg. Brill.
- Peter HERRITY, 1996: *Slovene, A Comprehensive Grammar*, London – New York: Routledge (Routledge Comprehensive Grammars).
- Lana HUDEČEK, Milica MIHALJEVIĆ, ³2023: *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. [Na spletu](#).
- Aleksandar STEFANOVIĆ, 2017: Deklinacija zbirnih brojeva i brojnih prideva. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 46/1. 213–24.
- Aleksandar STEFANOVIĆ, 2019: *Les numéraux en bosniaque, croate, monténégrin, serbe*. Paris: Institut d'études slaves.
- Jože TOPORIŠIČ, ⁴2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2023: Ujemanje v zgradbah z glavnimi števnikmi. *Slavistična revija* 71/4. 337–54. <https://doi.org/10.57589/srl.v71i4.4130>.
- Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2024a: Raba števniških zgradb z dvoj- v slovenščini. *Jezikoslovni zapiski* 30/2. 7–24. <https://doi.org/10.3986/JZ.30.2.01>.
- Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2024b: Zgradbe z glavnimi števnikmi od pet naprej: sopostavitve slovenščine z drugimi južnoslovanskimi jeziki in ruščino. *Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies* 16. 3–26. <https://doi.org/10.3986/16.1.01>.
- Нина Р. ДОБРУШИНА, Светлана А. ПАНТЕЛЕЕВА, 2008: Собираемые числительные: коллектив как индивидуализация множественности. *Slavica Helsingiensia* 34. 107–24.
- [Nina R. DOBRUŠINA, Svetlana A. PANTELEEVA, 2008: Sobiratel'nye čislitel'nye: kolektiv kak individualizacija množestvennosti. *Slavica Helsingiensia* 34. 107–24.]
- Андрей А. ЗАЛИЗНЯК, 1964: К вопросу о грамматических категориях рода и одушевленности в современном русском языке. *Вопросы языкознания* 13/4. 25–40.
- [Andrej A. ZALIZNJAK, 1964: K voprosu o grammatičeskikh kategorijah roda i oduševlennosti v sovremennom russkom jazyke. *Voprosy jazykoznanija* 13/4. 25–40.]
- Дмитрий В. СИЧИНАВА, 2012: Числительные. *Материалы для проекта корпусного описания русской грамматики*. Москва. [Na spletu](#).
- [Dmitrij V. SIČINAVA, 2012: Čislitel'nye. Materialy dlja proekta korpusnogo opisanija russkoj grammatiki. Moskva. [Na spletu](#).]
- Адам Е. СУПРУН, 1961: *Старославянские числительные*. Фрунзе: Киргизский государственный университет.
- [Adam E. SUPRUN, 1961: *Staroslavjanskije čislitel'nye*. Frunze: Kirgizskij gosudarstvennyj universitet.]
- Адам Е. СУПРУН, 1969: *Славянские числительные. Становление числительных как особых частей речи*. Минск: Издательство БГУ им. В. И. Ленина.
- [Adam E. SUPRUN, 1969: *Slavjanskije čislitel'nye. Stanovlenie čislitel'nyh kak osobyh častej reči*. Minsk: Izdatel'stvo BGU im. V. I. Lenina.]

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются конструкции с собирательно-разделительными числительными в словенском, русском и штокавских языках (то есть литературных сербском, хорватском, боснийском и черногорском языках), например: в словенском — *dvoje ljudi*, в русском — *двоей детей*.

В данных языках собирательно-разделительные числительные используются реже, чем количественные, а целью статьи является анализ контекстов и конструкций, в которых они употребляются.

Что касается синтаксических отношений, то в словенском и штокавских языках анализируемые числительные могут употребляться в конструкциях, где они определяют форму существительного в родительном падеже, например: в словенском — *dvoje vrat* ‘две двери’, в штокавском — *dvoje ljudi* ‘двое людей’. При этом такие конструкции употребляются преимущественно в именительном или винительном падежах, а в остальных падежах либо используются реже (в штокавских языках), либо заменяются конструкциями с количественными числительными.

В словенском и штокавских языках также встречаются согласовательные конструкции с формами множественного числа, в которых форму числительного определяет существительное, например: *dvoja vrata* ‘два типа дверей’ и шток. *dvoje rukavice* ‘две пары перчаток, двое перчаток’.

В русском языке используется лишь одна конструкция, при этом тип синтаксического отношения зависит от падежа: в именительном и винительном падежах применяется управление, например, *двое людей*, а в остальных косвенных падежах — согласование, например, *двоих людей*, *двоим людям*.

Во всех анализируемых языках собирательно-разделительные числительные могут использоваться в качестве квантификаторов предметов, обозначаемых существительными, которые употребляются исключительно во множественном числе или обозначают парные предметы. Словенский язык отличается возможностью употребления числительных данного класса в сочетании с существительными, обозначающими парные органы, например: *dvoje oči* ‘два глаза’ и *dvoje rok* ‘две руки’.

Что касается сочетания с существительными, обозначающими одушевленных референтов, то в этих языках анализируемые числительные используются для квантификации групп лиц неопределённого пола, например, рус. *трое людей*, при этом такое употребление встречается редко в словенском языке. В русском и штокавских языках основное применение собирательно-разделительных числительных связано с квантификацией количества лиц в группах, причем оно может содержать дополнительную информацию о половой принадлежности группы. В штокавских языках конструкции типа *dvoje prijatelja* выражают информацию о том, что речь идет о референтах разных полов, в русском языке данные конструкции чаще всего обозначают групп референтов мужского пола.

В отличие от словенского, в русском и штокавских языках собирательные числительные могут употребляться в случаях квантификации групп, включающих личные местоимения, нпр. шток. *Organizatori su pisali nama troma*, рус. *Организаторы писали нам троим* вс. слвн. *Organizatorji so pisali nam trem*.

В словенском языке собирательно-разделительные числительные преимущественно используются для квантификации неодушевлённых референтов. Наряду с квантификацией парных предметов, парных органов или объектов, выражаемых с помощью *pluralia tantum*, анализируемые числительные могут также обозначать число типов или видов, например: *dvoja vina/dvoje vin* 'два сорта вина'.

Такое видовое значение может быть одной из причин, почему в словенских конструкциях с собирательно-разделительными существительными допускается использование исчисляемых существительных, например: *troje vprašanj* 'три вопроса', *dvoje vrst* 'два типа', чего не наблюдается в аналогичных конструкциях в русском или штокавских языках.